

Miscellanea

KATEDRÁLA SV. MIKULÁŠE V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

JAN ADÁMEK – JARMILA HANSOVÁ – DANIEL KOVÁŘ –
ROMAN LAVIČKA – ZDENEK MAREŠ – ZUZANA THOMOVÁ

Texty na výstavních panelech se opírají o zjištění publikovaná v knize vydané českobudějovickým územním odborným pracovištěm

Národní památkového ústavu: Jan Adámek – Jarmila Hansová – Daniel Kovář – Roman Lavička – Zdeněk Mareš – Zuzana Thomová, *Katedrála sv. Mikuláše v Českých Budějovicích*, České Budějovice 2014.

Vizualizace jednotlivých stavebních fází graficky zpracovalo multimediální studio QUIN.cz dle podkladů PhDr. Romana Lavičky, Ph.D.

www.apl.quin.cz/3d/katedrala-cb/

Interaktivní dřevěný model, zachycující středověké podoby kostela, zhotovil Jan Hulač a byl financován z projektu Ministerstva kultury ČR v rámci programu Národní a kulturní identita (Vzdělávací role Národního památkového ústavu: Edukace jako klíčový nástroj zkvalitnění péče o kulturní dědictví České republiky).

www.pamatkynasbavi.cz

ČESKOBUDĚJOVICKÁ KATEDRÁLA, JAK JI NEZNAJÍTE

POŘADATELÉ: NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV, ÚZEMNÍ ODBORNÉ PRACOVISŤE V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
STATUTÁRNÍ MĚSTO ČESKÉ BUDĚJOVICE

Koncepce výstavy: Martin Gaží, Eva Neprašová

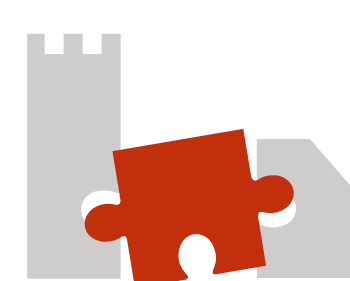
Autoři fotografií: Tomáš Halama, Roman Lavička, Daniel Kovář, Zuzana Thomová, František Záruba, Jiří Bumerl, Jiří Šindelář, Ladislav Bílý, Leona Töröková

Tento projekt je spolufinancován Statutárním městem České Budějovice.

Výstava je realizována ve spolupráci s Jihočeským muzeem v Českých Budějovicích, Biskupstvím českobudějovickým a Státním oblastním archivem v Třeboni – Státním okresním archivem v Českých Budějovicích

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

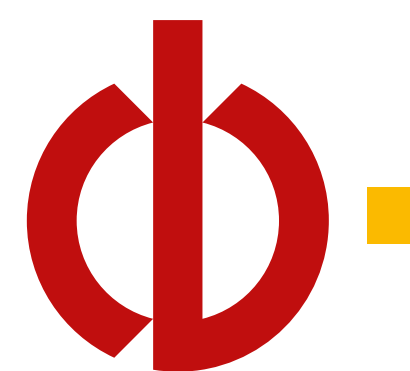

PAMÁTKY
nás baví

750 let
ČESKÉ
BUDĚJOVICE

České Budějovice

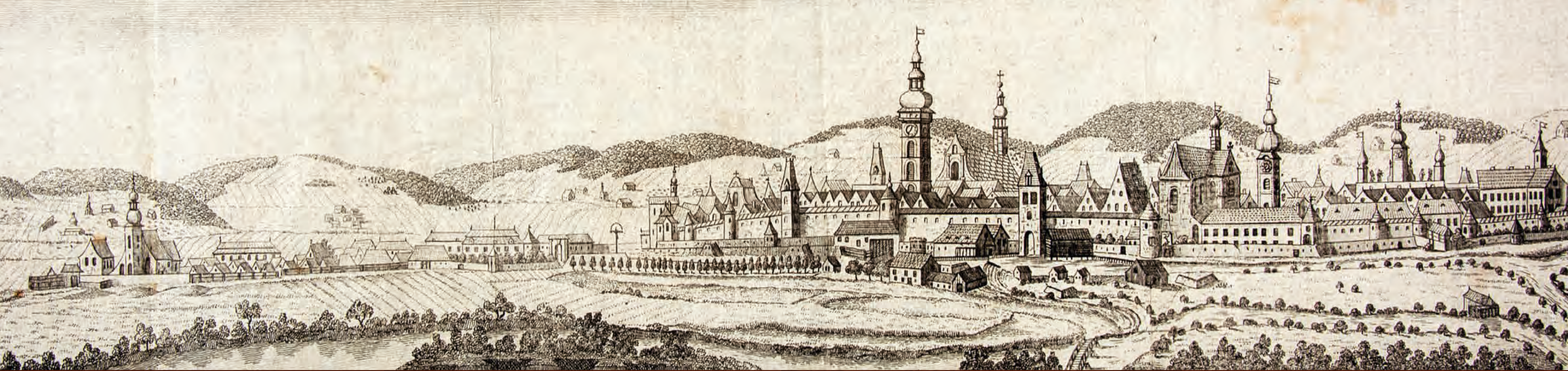

JIHOČESKÉ
MUZEUM
V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

QUIN
MULTIMEDIA

ARCHIVUM
TREBONENSE

halama
grafické studio
a nakladatelství

Veduta Českých Budějovic od západu, závěr 18. století, JčM v Českých Budějovicích

FARNÍ KOSTEL A HŘBITOV V ORGANISMU STŘEDOVĚKÉHO MĚSTA

Hlavním střediskem působnosti církve v městském prostředí, postupně se uzavírajícím hradbami, byl farní kostel s právem křtu, bohoslužeb a pohřbu. Vyměření parcely pro stavbu farní svatyně a okolního hřbitova přímo souviselo s vytyčením půdorysu a rozmístěním jednotlivých funkčních jednotek nového královského města v době kolem roku 1265.

Vzhledem k významu kostela a jeho roli ve fungujícím městském organismu lze předpokládat, že se s jeho výstavbou započalo brzy po vysazení města, stejně jako v případě nedalekého kláštera. Zatímco na západní straně sídliště byl u linie hradeb situován soubor budov dominikánského konventu, městský kostel našel své místo v severovýchodní části blízko náměstí. Obě církevní stavby jsou situovány v opačných částech městského půdorysu s pravoúhloú sítí ulic a obě se nalézají mimo hlavní komunikace spojující centrum s branami.

Během první etapy výstavby města sloužil k bohoslužebným účelům nedaleký farní kostel sv. Prokopa, situovaný 1 200 metrů severozápadně od náměstí, v předlokační osadě takzvaného Starého Města.

Kostel sv. Mikuláše a přilehlé centrum města z leteckého pohledu, 2014

Indikační skica stabilního katastru, po 1830, Národní archiv Praha (dole)

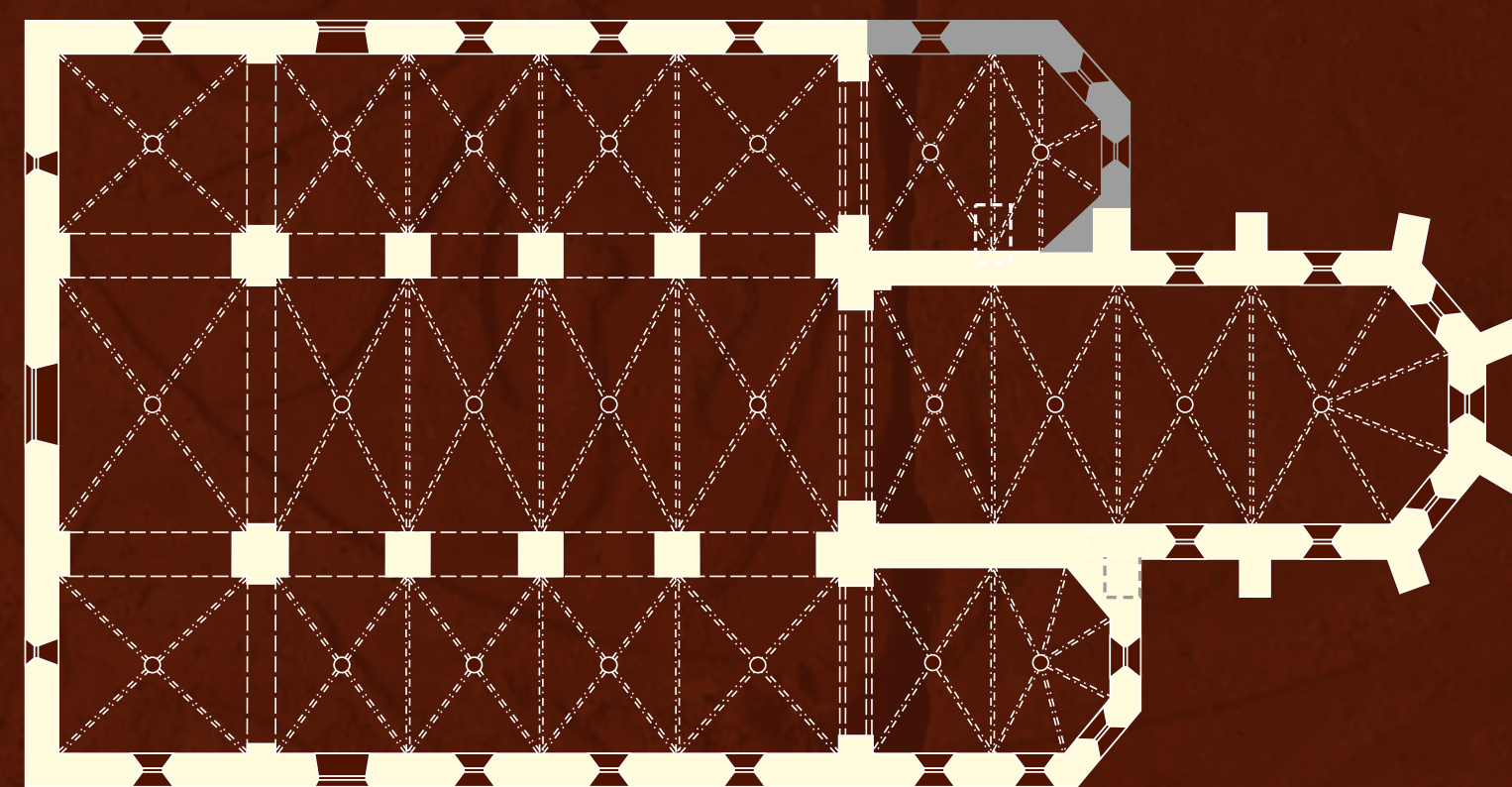

Detail polychromie přízvedních klenebních oblouků na půdě presbytáře

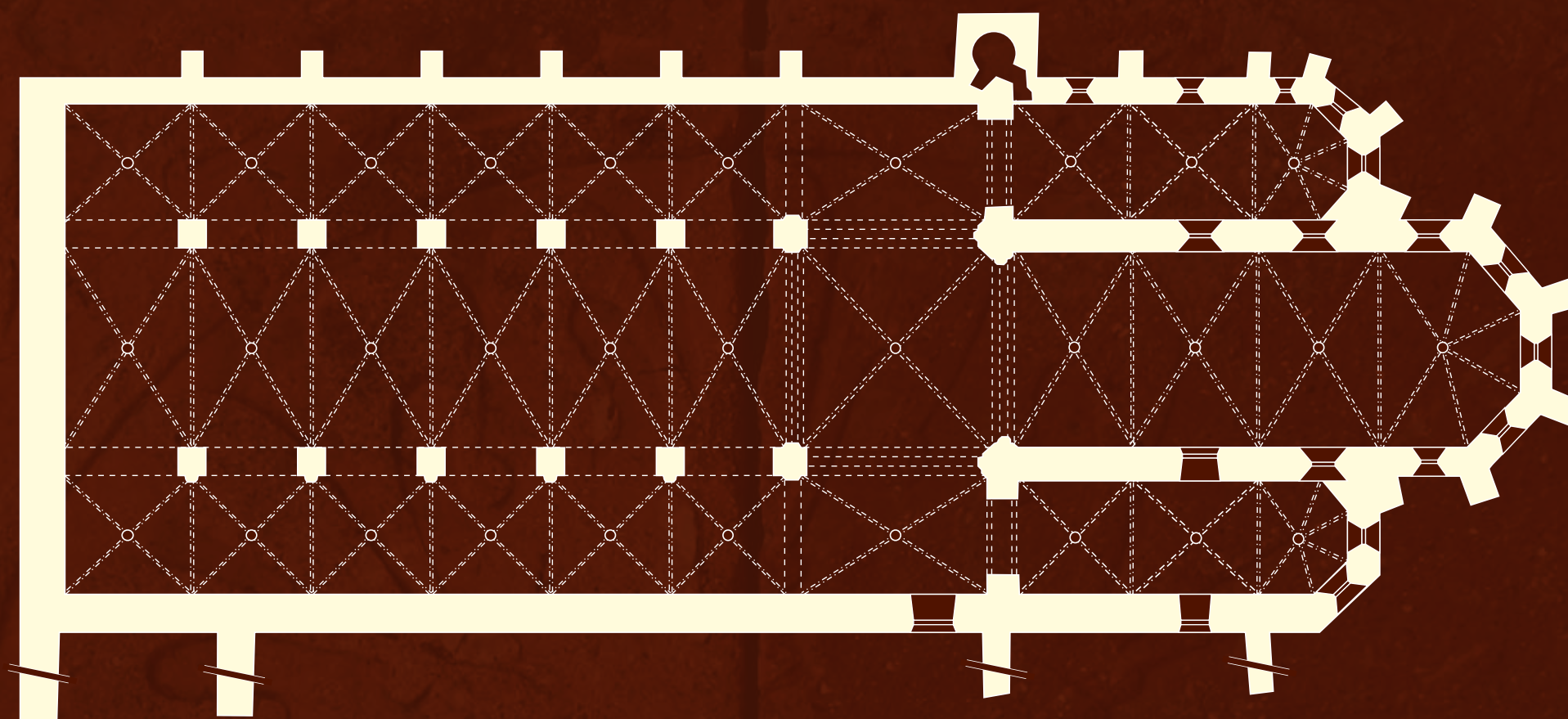
PODOBA KOSTELA KRÁTCE PO ZALOŽENÍ MĚSTA

Stavba kostela sv. Mikuláše započala od východu budováním kněžiště coby liturgicky nejvýznamnější části objektu. Jeho nezvyklá délka v základním půdorysném rozvrhu odpovídá soudobému založení nedalekého klášterního kostela. V prostředí královského města tehdy působila jen jedna stavební huť, a bylo proto nejsnazší i ekonomicky nejvýhodnější použít s mírnými úpravami jeden projekt pro dvě účelově téměř totožné stavby. Zatímco středověká podoba dominikánského klášterního kostela se zachovala bez výrazných změn až do současnosti, kostel sv. Mikuláše dnes vnímáme v jiných proporcích. Průzkum nynější katedrály přesto dovoluje celkem spolehlivě rekonstruovat podobu jeho kněžiště ve 13. století.

Jeho interiér osvětlovalo sedm oken s lomenými záklenky. Zbytek původní korunní římsy (o délce přibližně 50 cm) se zachoval na zdi pod střechou severní boční kaple. Při obvodových stěnách v prostoru krovu dodnes vyběhají lomené profilované oblouky, na kterých spočívala nejstarší klenební skořepina. Dochovaly se na nich dokonce zbytky nejstarší malířské výzdoby v podobě bílého vápenného nátěru členěného sytě červenou meandrovou linkou, připomínající stylizované mramorování, malované tmavé přímký pak vytvářely dojem stavebních spár mezi jednotlivými kamenickými články.

Rekonstrukce půdorysu českobudějovického kostela sv. Mikuláše ve 13. století

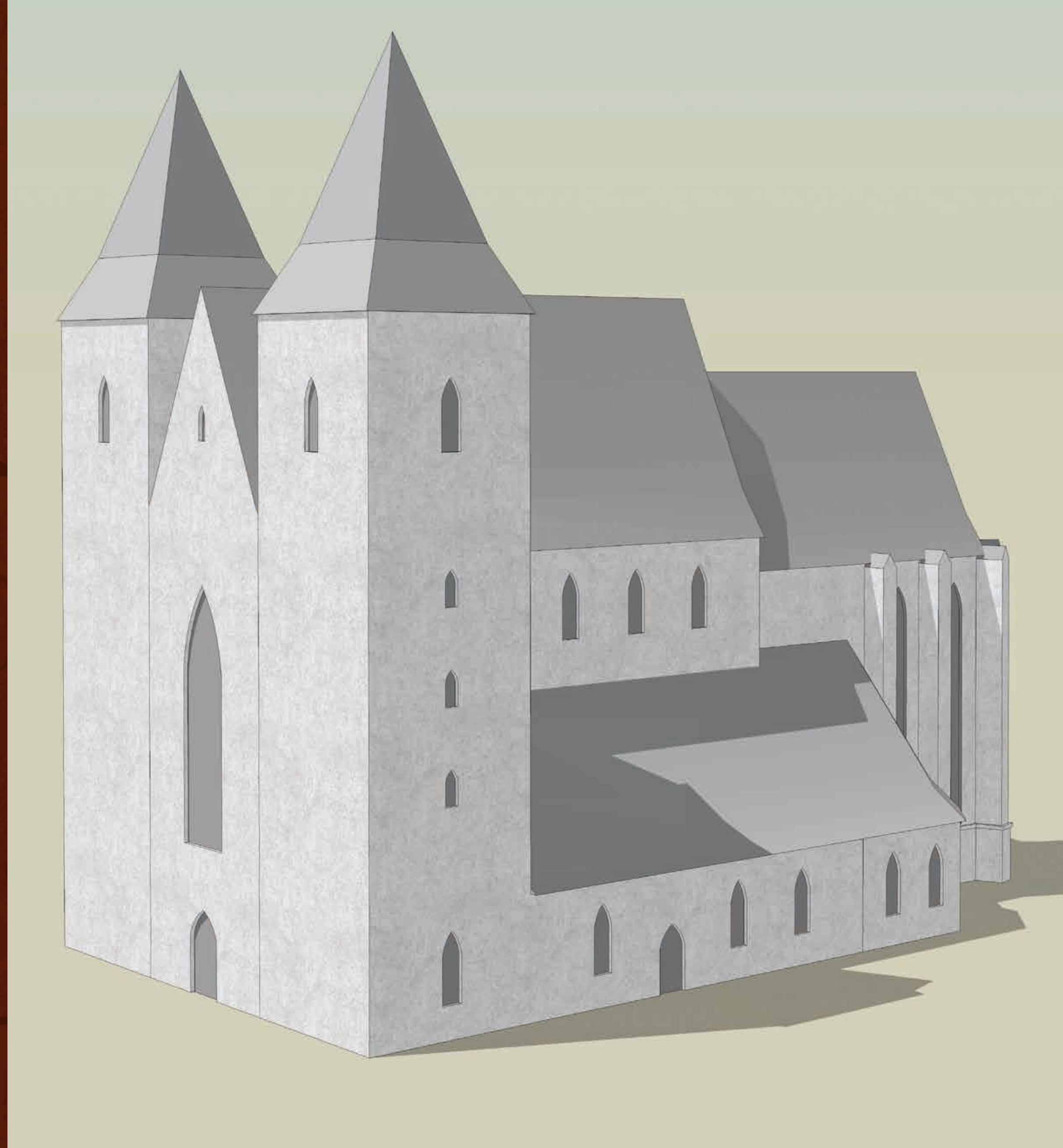
Půdorys českobudějovického klášterního kostela Obětování Panny Marie

Dlaždice s motivy lilie a draků, dvouocasého lva (heraldicky obráceného) a labyrintu z podlahy presbytáře nejstarší stavební fáze kostela, JčM Českých Budějovic

Přízvední klenební oblouky na půdě presbytáře (vlevo); detaily zbytků původní korunní římsy presbytáře na půdě (uprostřed) a v exteriéru (vpravo)

Rekonstrukce exteriéru kostela, pohled od jihovýchodu (vlevo) a jihozápadu (vpravo), stav kolem roku 1350

RANĚ GOTICKÁ BAZILIKA V PRVNÍ POLOVINĚ 14. STOLETÍ

Z průzkumu stavby, půdorysu a několika středověkých písemných zpráv vyplývá, že celek kostela byl založen v podobě trojlodní baziliky s protáhlým presbytářem, sakristií při jeho jižní straně a dvojicí věží v západním průčelí. Z rozměrů trojlodí a rekonstrukce rozvrhu klenebních polí hlavní lodi je možné usoudit, že se v bočních prostorech nalézala čtyři mírně obdélná, skoro čtvercová pole křížové klenby.

Zděný štít lze očekávat nejen v linii vítězného oblouku, kde odděloval nestejně velké střechy kněžiště a hlavní lodi, ale i mezi dvojicí západních věží. Vyšší hlavní loď kostela byla osvětlena vlastními okny, nižší boční lodě nesly pultové střechy. Západní hranolové věže byly zakončeny střechou pravděpodobně jehlancového nebo stanového tvaru.

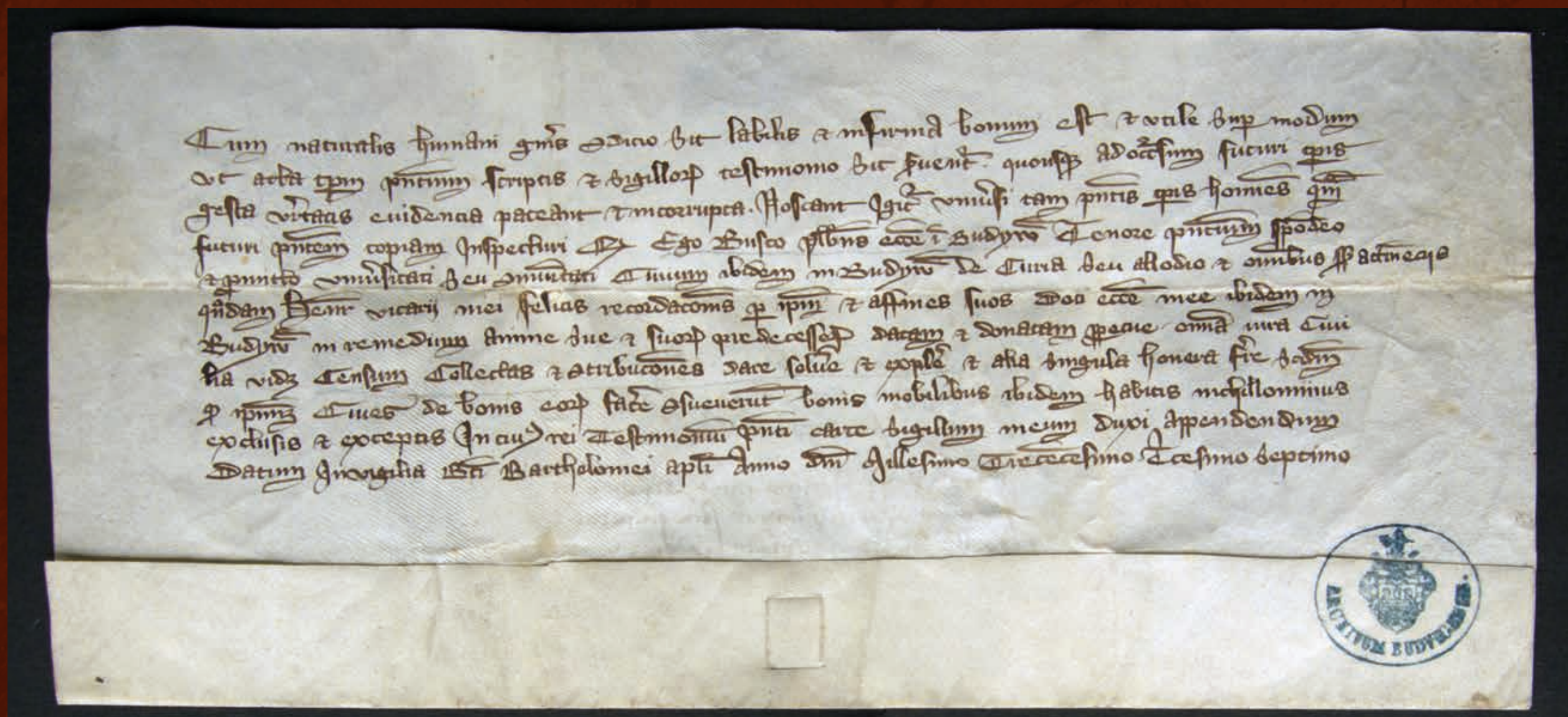
Prvními dvěma známými budějovickými faráři byli Budlin (zmínka 25. září 1323) a Bušek (doložený 23. srpna 1337, v Budějovicích působil do roku 1355).

Středověké klenební tvarovky druhotně zazděné na půdě trojlodí

Detail přípoje na půdě severní boční lodi (vlevo); řez klenebním žebrem z 13. století (uprostřed) a středověká klenební tvarovka nalezená na půdě trojlodí (vpravo)

Otisk pečeti faráře Buška z 23. srpna 1337 – nejstarší zachovaná pečeť budějovických farářů, v jejím středu žehnající postava sv. Mikuláše, SOKA České Budějovice

Listiny vydané farářem Buškem z 23. srpna 1337 (vlevo nahoře) a z 16. října 1350 (vlevo dole), SOKA České Budějovice

Rekonstrukce exteriéru kostela, pohled od jihozápadu, stav kolem roku 1400

VRCHOLNĚ STŘEDOVĚKÁ JIŽNÍ LOŽ

Budějovičtí měšťané od počátku osmdesátých let 14. století odkazovali nemalé finanční částky na radikální přestavbu jižní boční lodi kostela. Její daleko viditelné průčelí, které završovala trojice trojúhelníkových štítů, členily dva opěráky a tři vysoká okna. Bylo pokryto tvarově výraznou reliéfní panelací doplněnou slepým kružbovím, podobně jako některé soudobé vídeňské či pražské stavby.

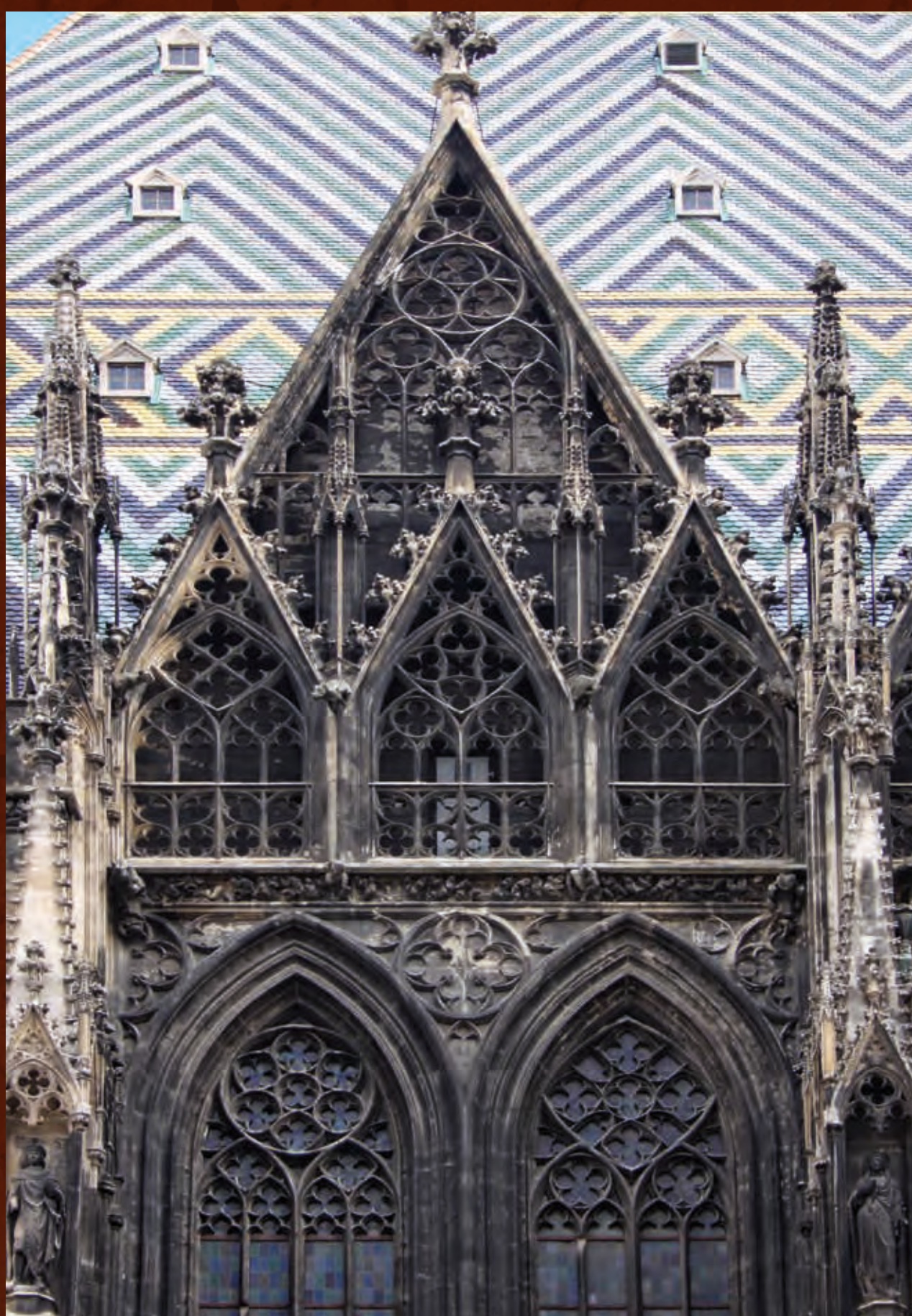
Tehdejší farář Bohuněk (ve funkci 1355–1406), syn rytíře Jana z nedalekého Čakova, byl nejaktivnějším a nejdéle působícím budějovickým knězem lucemburských časů. Tento muž, jehož jméno vystupuje ve stovkách archivních dokladů, ovlivnil životy svých farníků jako málokterý z jeho nástupců. Jeho iniciativou došlo k výraznému rozmnožení farních oltářnických beneficií, v kostele mimo jiné osobně založil čtyři oltáře a vznik dalších podporoval svým majetkem i značnou autoritou, kterou ve městě požíval. Do poloviny 15. století tak bylo v interiéru chrámu zbudováno 19 bočních oltářů a v sousední hřbitovní kapli sv. Jakuba další dva.

Johann Willenberg, veduta Českých Budějovic, detail jižního průčelí kostela sv. Mikuláše, 1602, Strahovská knihovna v Praze

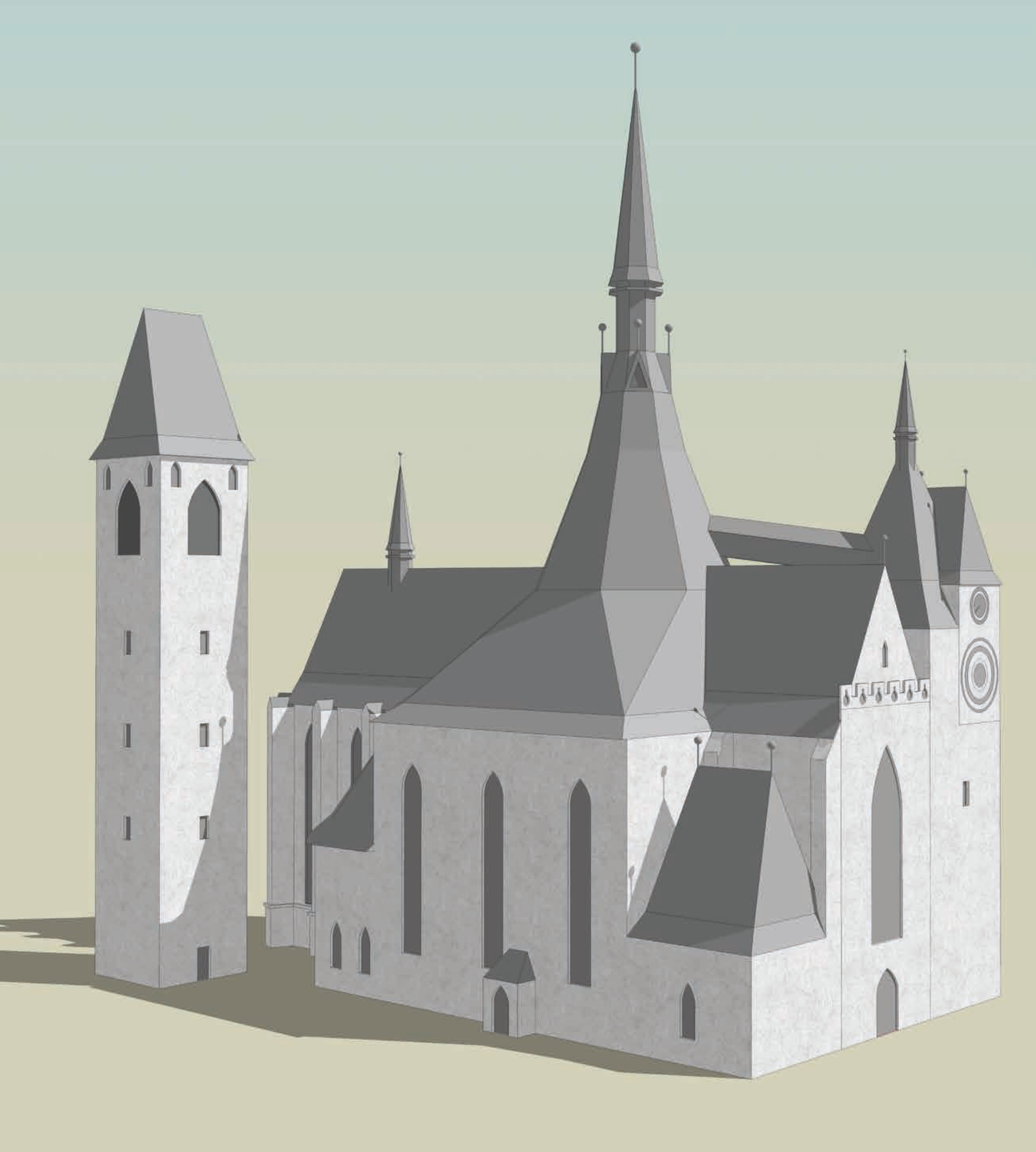
Otisk kruhové pečeti faráře Bohuněka, přivěšený k listině z 29. října 1388, opis + S BOHVNCONIS • PLEBANI IN BUDWAYS; ve středu zehnaný sv. Mikuláš sedící na jednoduchém stolci v podobě tumbly, SOKA České Budějovice

Vídeň, dóm sv. Štěpána, jižní průčelí trojlodí s kružbovými štíty

Vídeň, kostel Maria am Gestade, západní panelované průčelí

Rekonstrukce exteriéru kostela, pohled od severozápadu (vlevo) a jihozápadu (vpravo), stav kolem roku 1550

POZDNĚ GOTICKÝ CHRÁM – CHLOUBA MOCNÉHO MĚSTA

Představitelé města i fary prakticky nepřetržitě vytvářeli peněžní fond, jenž sloužil k financování přestaveb a průběžné stavební údržby chrámu. Jedním z významných zdrojů peněz byly testamentární odkazy měšťanů, v ojedinělých případech i sedláků z poddanských vesnic náležejících městu. Po roce 1517 byla zahájena velkorysá přestavba chrámu, jehož součástí bylo nové trojlodí se třemi páry pilířů a dřevěným stropem. Jak prokázal archeologický průzkum, stála již tehdy při kostele nová zvonice s dlátkovou střechou.

Přes některé komplikace (v roce 1523 se stavitelům neočekávaně zřítla severní věž starého průčelí), stavba rychle spěla do reprezentativní podoby, kterou v letech 1525–1527 nad lodí završila vzorná stanová konstrukce nové střechy pokryté prejzy a ve špičce měděným plechem. Tento typ zastřešení představuje jeden z vrcholů pozdně středověkého stavitelství je jedním z nezpochybnitelných přínosů Českého království k vývoji evropské architektury.

Při pozdně gotických stavebních úpravách vyrostla také hodinová věžka s dlátkovou střechou a velkými ciferníky hodin, obrácenými k hlavnímu náměstí. V letech 1534–1535, na závěr celé náročné stavební akce, vyměnil tesař Vilém krov nad kněžištěm.

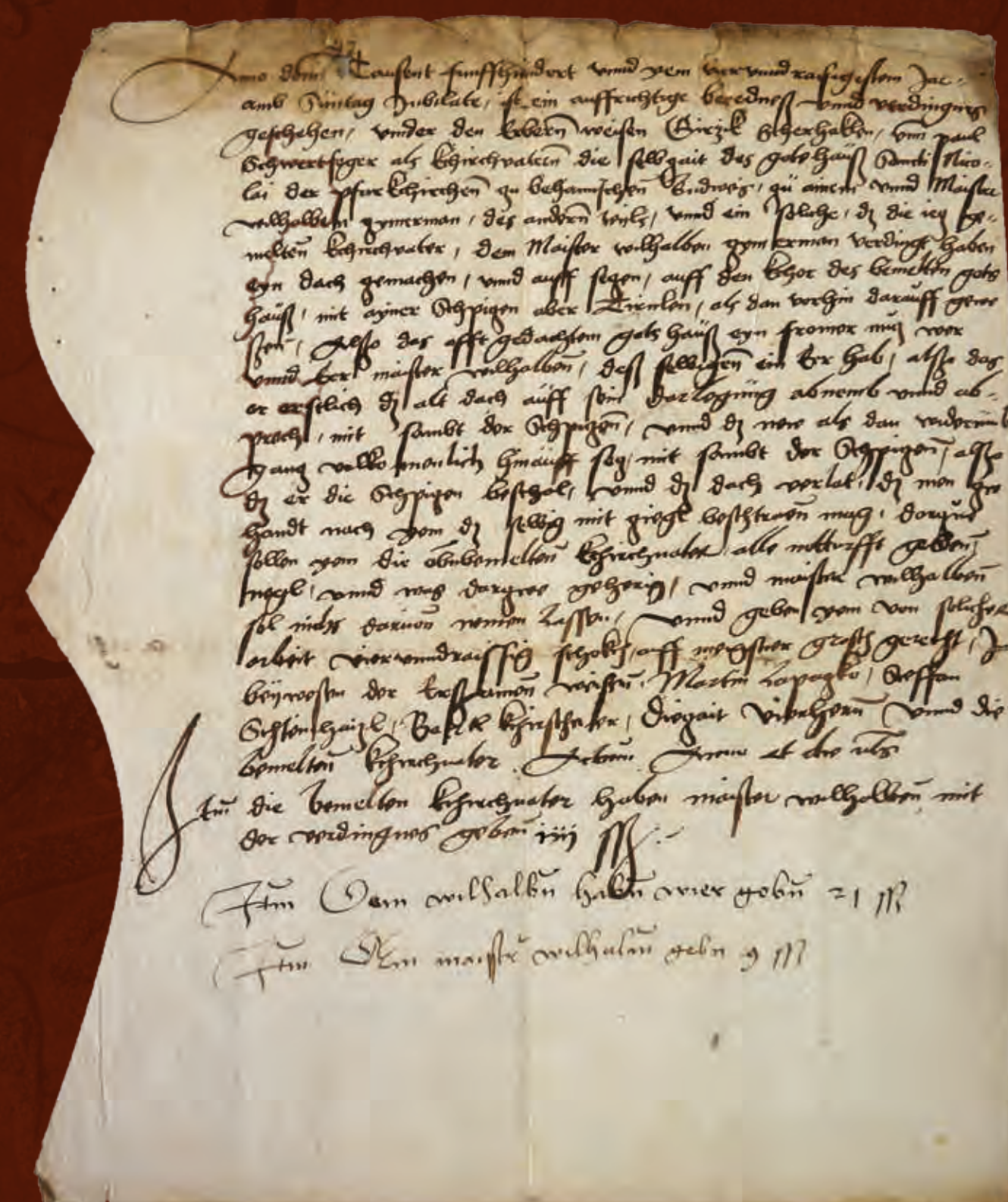
Pozdně gotickou podobu chrámu na vedutě Českých Budějovic kolem roku 1600 věrně zachytil Johann Willenberg. Osudným se této vzorné stavbě stal požár, největší v dějinách Budějovic, který vypukl 24. července 1641 a během několika hodin na místě zanechal pouze zčernalé trosky obvodových stěn.

Nástěnná malba sv. Mikuláše původně na exteriéru kněžiště, 1628, dnes v sakristii

Johann Willenberg, veduta Českých Budějovic, 1602, detail kostela sv. Mikuláše a přilehlé zástavby, Strahovská knihovna v Praze

Smlova o zhotovení krovu nad presbytářem českobudějovického kostela sv. Mikuláše uzavřená s tesařem Vilémem, 1534, SOKA České Budějovice

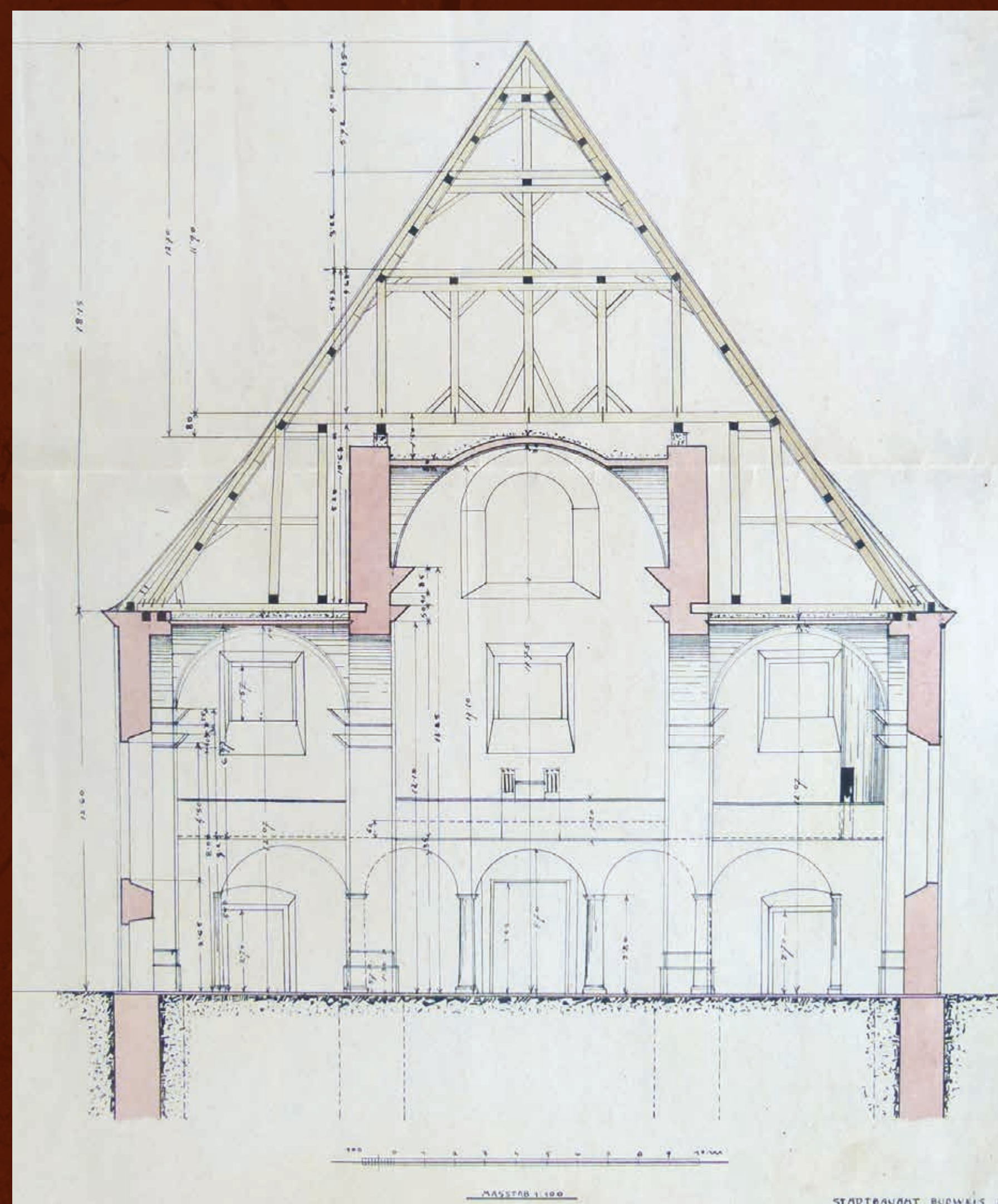
Rekonstrukce exteriéru kostela, pohled od severozápadu (vlevo) a jihovýchodu (vpravo), stav po roce 1652

PŘESTAVBA KOSTELA PO POŽÁRU

Pro rekonstrukci a přestavbu kostela povolala městská rada v létě roku 1641 italského stavitele Francesca Canevalleho, který v tehdejších válečných časech pracoval na úpravách městského opevnění. Zjara 1642 konšelé drželi v rukou malý dřevěný model krovu nad chrámem, podle něhož měli místní tesaři Wolf Erlacher a Hans Entzman zhotovit skutečnou konstrukci. V hlubockých a městských lesích tehdy bylo pro tento účel pokáceno na 600 zejména borových kmenů. Statisíce cihel se vozily z městečka Lišova, Vrábče i z budějovické městské pece.

Ve druhé půlce léta 1642 došlo z iniciativy městských radních k úpravě stavebního projektu, který původně více bral v potaz raně barokní stavební trendy a směřoval k hmotovému sjednocení presbytáře a lodi. Střecha by ale dle soudu poněkud konzervativně cítících zadavatelů byla „neforebná“ a „všechno stavení by hyzdila“. Stěny proto byly oproti plánu zvýšeny a jednotlivé části chrámu opticky odděleny. Musela se dokonce přetesať část trámů krovu.

Největší pozůstatek gotického chrámu posloužil při stavbě kněžiště. Obvodové zdi nového trojlodí spočinuly v převážné míře na základech středověkého kostela. Interiér rozdělily tři páry pilířů, v západní části vyrostla hudební kruchta. V roce 1644 nabývalo zamýšlené podoby západní průčelí. Linecký kameník Hans Spöcz pro ně zhotovil sochu Panny Marie a místní malíř Jan Jakub Wirdt na jeho fasádě nabarvil čtyři piniové šišky (Artitschokhen). Štukatér Tomáš Zeissl dodal do nik nad vstupními portály plastiky sv. Mikuláše (patrona chrámu), sv. Václava (patrona českých zemí) a sv. Auraciána (nově uctívaného patrona města). Nově zbudovaný štít s velkými volutami ovšem nestál dlouho. Kvůli vážným statickým poruchám byl v letech 1686–1687 snesen a nahrazen nynějším. K jeho výzdobě posloužila část starších výzdobných prvků, socha Panny Marie byla v Linci zakoupena znovu.

České Budějovice, kostel sv. Mikuláše, příčný řez raně barokní lodi včetně krovu, 1910, SOKA České Budějovice

Rané barokní verze obrazu Panny Marie Budějovické, detail pohledu na město České Budějovice s jeho ochránci Pannou Marií, sv. Mikulášem, sv. Auraciánem, sv. Dominikem a sv. Františkem z Assisi, 1677, olej na plátně, J&M v Českých Budějovicích (dole)

Obraz sv. Mikuláše křísícího děti zavražděné ve sklepení hostince od Georga Bachmanna na retabulu hlavního oltáře, detail

RUINY ZNOVU KOSTELEM

První mše po požáru se v ještě nedostavěném a jen skromně vybaveném svatomikulášském kostele sloužila o svátku Obětování Panny Marie (21. listopadu) roku 1645. Bohoslužeb v městském kostele se v létě roku 1646 zúčastnili dokonce i císař Ferdinand III. se svým synem Ferdinandem IV.

Městská a farní kasa byly hlavními zdroji prostředků, z nichž se pořizovalo vybavení kostela. Kromě nich se potřeby farnosti z menší části hradily z peněz různých dobrodinců, zejména budějovických měšťanů a měšťanek. Z mobiliáře kostela, který byl pořízen v průběhu přestavby či krátce po ní, se do dnešních dnů dochovalo jen minimum zlomků. V samotném závěru třicetileté války byl opatřen hlavní oltář, zhotovil jej sochař z rakouského Schläglu Johann Worath. Jeho dřevěná konstrukce se do dnešních dnů nedochovala, zůstal ale mimořádně kvalitní raně barokní obraz sv. Mikuláše z jeho retabula, jehož autor, vídeňský malíř Georg Bachmann, jej do Budějovic dodal v červnu 1648. Námětem se mu stala drastická scéna zázračného vzkříšení dětí, zavražděných ve sklepení hostince hamižným hostinským, který chtěl jejich maso připravit jako delikatesu svým hostům.

Obraz sv. Mikuláše křísícího děti zavražděné ve sklepení hostince od Georga Bachmanna na retabulu hlavního oltáře, 1648

Pamětní deska na vítězném oblouku upomínající na slavnost svěcení kostela, 1670

Stříbrný pozlacený relikviář sv. Auraciána od zlatníka Abrahama Hoffmana, 1665

MĚSTSKÝ PATRON SV. AURACIÁN

Požár kostela strávil nejen velkou část středověké stavby a jejího mobiliáře, ale i pozůstatky tělesných schránek světců, které zde po několik staletí byly shromažďovány, aby městskému společenství vytvářely záštitu před nebezpečím všeho druhu. Není proto divu, že měšťané pomýšleli na rychlé získání světeckých ostatků, které by pro město plnily ochranné funkce. Kostí mučedníka sv. Auraciána, které byly vyzdviženy z římského pohřebiště sv. Kalista, pro budějovický městský chrám přivezl provinciál a generální definitor česko-rakouské provincie kapucínů P. Ludvík z Rosenheimu v září 1644. Krátce před tím pro ně u pasovského biskupa opatřil atestaci ověřující jejich pravost a u pražského arcibiskupa Arnošta Harracha nutné povolení k vystavení veřejné účtě. Ostatky pak byly prozatímně uloženy v kapucínském klášteře a do kostela sv. Mikuláše slavnostně přeneseny až u příležitosti jeho vysvěcení arcibiskupem Matoušem Ferdinandem Sobkem z Bílenberka v roce 1670.

Boční oltář zasvěcený novému městskému patronovi byl zhotoven v šedesátých letech 17. století z odkazů měšťanů a financí zajištěných městskou radou. Jeho bohatá výzdoba od řezbáře Johanna Woratha byla v roce 1667 doplněna obrazem svěťce od Mathiase Mannagetty. Pro ostatky již o dva roky dříve zhotovil stříbrnou a pozlacenou schránu zlatník Abraham Hoffman, a to z odkazu jejich velkého ctitele, místního děkana Tomáše Josefa Cucula.

Nápis odkazující na děkana P. Tomáše Cucula na štítku relikviáře sv. Auraciána, 1665

Oltář sv. Auraciána od řezbáře Johanna Woratha, obraz titulárního svěťce v retabulu od Mathiase Mannagetty, po stranách sochy svatých lékařů Kosmy a Damiána, v nástavci sochy sv. Veroniky a sv. Doroty, uprostřed obraz Zmrtvýchvstání Krista, 1667, foto před 1911

Nástropní malba Johanna Adama Schöpfa v jižní boční kapli zbožného bratrstva, 1729

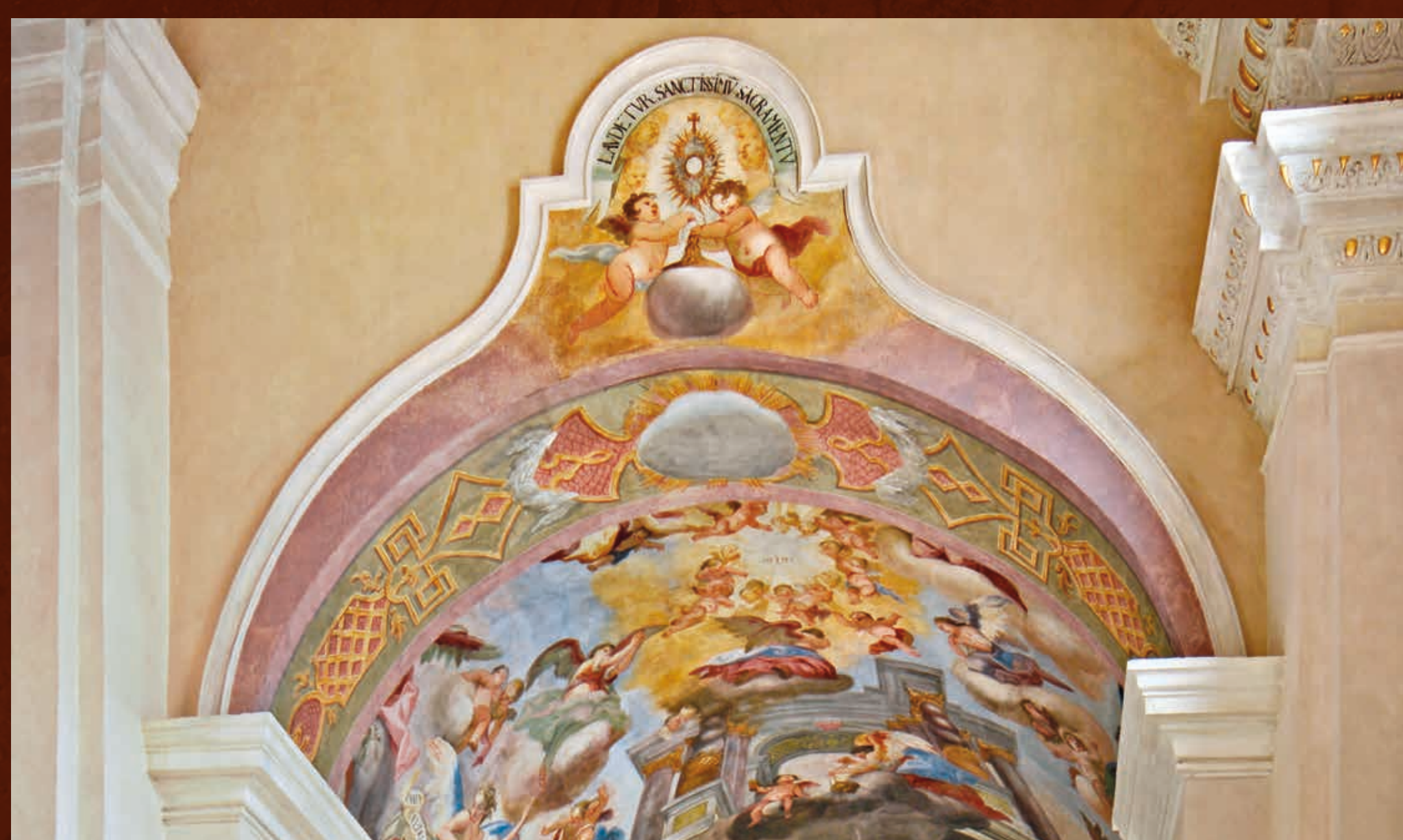
ZBOŽNÉ BRATRSTVO A JEHO KAPLE

Že mezi českobudějovickými měšťany působilo zbožné bratrstvo, společensky angažované sdružení zvláště zbožných laiků, není nic, co by vybočovalo z dobového úzu. Vzniklo sloučením původně dvou samostatných korporací – bratrstva Těla Kristova, jež zřídil papež Urban VIII. dne 13. června 1637, a bratrstva blahoslavené Panny Marie Nanebevzaté za šťastnou smrt, u něž dobu jeho založení neznáme. Členové užívali kapli zasvěcenou Panně Marii, situovanou jižně od presbytáře. Prosby věřících zde obzvláště přitahovala socha Madony „na trůnu“, doplňovaná votivními dary.

Činnost zbožného bratrstva dodnes připomíná bohatá barokní výzdoba kaple, kterou užívalo. U příležitosti svatořečení Jana Nepomuckého se jeho členové rozhodli kapli zrenovovat a vybavit ji novým oltářem s postříbřeným svatostánkem. Klenbu opatřilo malbou, jejíž autor, v Praze působící bavorský malíř Johann Adam Schöpfung, se podepsal pod pamětní nápis s chronogramem 1729. Hlavní oltářní obraz připomínal věřícím zesnutí Panny Marie, kterou na nebesích očekává Bůh Otec a Bůh Syn. Tento výjev pokračuje na klenbě malbou slavobrány, v níž se vznáší anděl s kouřícím kadidlem. Nad ní, ve vrcholu klenby, se uprostřed zlatavé záře zračí hebrejsky psané jméno Boží, obklopené anděly. Tělo Páně symbolicky připomínala dvě témata ze Starého a Nového zákona: obraz many, kterou Bůh živil Izraelce na čtyřicetileté cestě pouští, a Ježíšova podobenství o hostině.

Oltářní obraz Zesnutí Panny Marie v jižní boční kapli zbožného bratrstva, 1729

Výzdoba vstupu do jižní boční kaple zbožného bratrstva s motivem andělské adorace Nejsvětější svátosti, 1729

Oltář sv. Barbory z roku 1785, foto 1969 (vlevo); pohled do presbytáře a na hlavní oltář z roku 1785, foto před 1912 (uprostřed); oltář sv. Anny v čele jižní boční lodi, foto před 1912 (vpravo)

MĚSTSKÝ FARNÍ KOSTEL KATEDRÁLOU

Dne 20. září 1785 vydal papež Pius VI. bulu *Cunctis ubique*, kterou bylo založeno nové českobudějovické biskupství. O jeho vzniku rozhodl 18. října 1784 v rámci reformy celé habsburské říše císař Josef II., který na post biskupa jmenoval olomouckého kanovníka Jana Prokopa Schaaffgotsche (1748–1813). Jedním z prioritních témat se tehdy stal i budoucí biskupův sídelní kostel, za nějž byl určen chrám sv. Mikuláše. Od té doby nejen farní, ale i katedrální.

Osvícensky smýšlející biskup musel dát najevo, že se od „císařem přijatého zlepšeného církevního systému“ nehodlá odchýlit „ani o píď“ (alespoň jak psal úředníkům zemského gubernia), a tak podobu kostela velmi nelítostně zkritizoval. Přirovnal jej k „mordýřskému doupěti“ a barokní hlavní oltář k „příšerné mašině plné nepotřebných soch a ozdob“. Kostel tedy nenechal pouze vybělit a doplnit atributy biskupské funkce, ale i vybavit novým hlavním oltářem, stallami pro kanovníky (přenesenými ze zrušeného kláštera Zlatá Koruna), kazatelnou (ze zrušeného theatinského klášterního kostela v Praze na Malé Straně), nechal odstranit několik bočních oltářů, okna vybavit moderními tabulovými skly a zbytky starších mobilií přikázal uspořádat podle jeho vlastních představ. Z nedávno doplněné výzdoby vzal na milost především obrazy dobově velmi oceňovaného Franze Antona Maulbertsche (1724–1796).

Kazatelna přenesená roku 1785 z pražského kláštera theatinů, foto před 1912

Franz Anton Maulbertsch, obraz pro oltář sv. Jana Nepomuckého, 1760, od roku 1914 umístěný v kostele sv. Jana Nepomuckého na Lineckém předměstí Českých Budějovic

Obraz sv. Auraciána z roku 1785 v nástavci hlavního oltáře

Stally a varhany při severní stěně presbytáře, kanovnické lavice přeneseny v roce 1785 ze zrušeného kláštera Zlatá Koruna

Mřížka a lambrisová výzdoba stěny před jižní mariánskou kaplí, foto Václav Vlasák, 1913

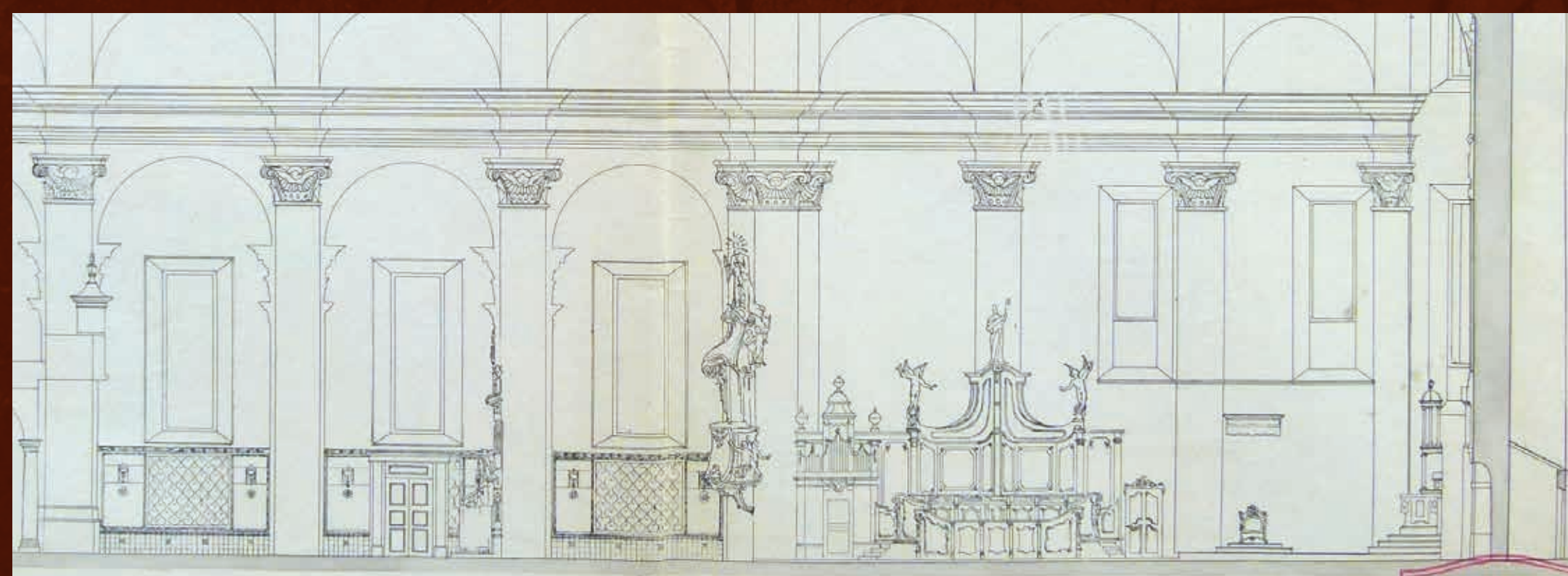
KOSTEL SALÓNNE OKRÁŠLENÝ RICHARDEM KLENKOU, RYTÍŘEM Z VLASTIMILU

Architekt Klenka v roce 1911 předložil k posouzení 41 plánů na úpravu katedrály a po delší diskuzi s odborníky z vídeňské Centrální komise pro výzkum a zachování uměleckých a historických památek část ze svých záměrů na „okrášení kostela“ i realizoval.

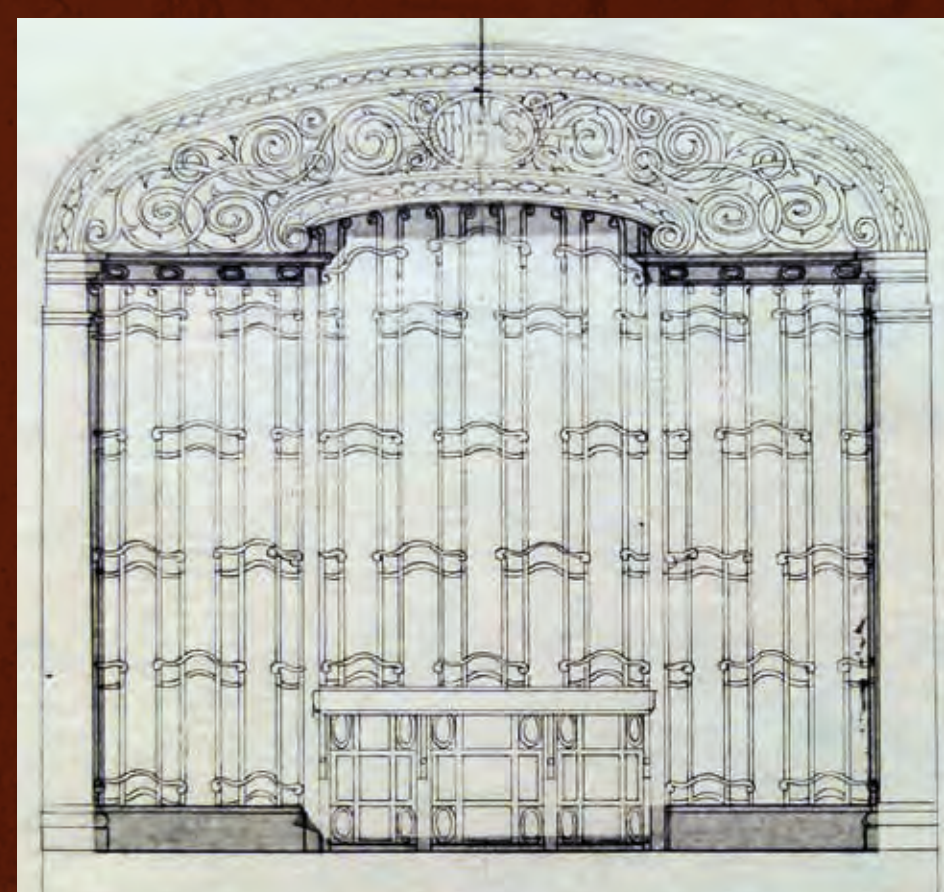
Když byla na sklonku roku 1912 katedrála po úpravě znovu svěcena, vévodily jí čisté vymalované růžově tónované stěny a bohatě zclacené klenby. Nové dlažby z žulových platen a mramoru musely vyvolávat dojem prostoru většího než dřív. Také proto, že po zbourání druhotných příček zahrazujících kaple po stranách presbytáře se upozadil dojem, který měly vyvolávat pozdně barokní oltáře a mobiliář, který byl znovu dobově chápán jako „přebytečný“. Prostor naopak doplnily výzdobné prvky pracující se secesním tvaroslovím. Nad naturalismem doby barokní i racionalismem osvícenství zvítězilo hledisko uhlazené estetiky. Zdeněk Wirth, jeden z klasiků české památkové péče, tehdy Klenkův způsob úprav katedrály vystihl několika slovy: architekt z barokního kostela vytvořil „sladce ztónovaný salon“.

Detaily výzdoby katedrály realizované architektem Klenkou, 1912

Richard Klenka, podélný řez českobudějovickou katedrálou, detail, 1912, SOKA České Budějovice

Oltářní mřížka v čele severní boční lodi, 1913 (dole)

Richard Klenka, návrh mřížky pro výklenek za presbytářem a jižní kanovnícké sakristie, 1912, SOKA České Budějovice

Pohledy do interiéru katedrály krátce po úpravě inspirované závěry druhého vatikánského koncilu, 1971

ÚPRAVY INTERIÉRU V LETECH 1969–1971 A 2011–2013

Druhý vatikánský koncil (1962–1965) znamenal pro život církve velmi mnoho zásadních změn, mezi něž patřila také liturgická reforma. Ta se výrazným způsobem projevila i v českobudějovické katedrále. Díky částečnému uvolnění politické situace při tzv. Pražském jaru byl po mnoha letech odloučení umožněn návrat diecéznímu biskupovi Mons. Josefu Hlouchovi; v katedrále byl slavnostně přivítán 9. června 1968. Právě on inicioval rozsáhlou úpravu katedrály tak, aby odpovídala novým doporučením koncilu. Radikální „očistění“ kostela bylo realizováno dle projektu architektů Bedřicha Boušky a Viktora Kotrby. Katolický básník, překladatel, dramatik a politický vězeň padesátých let Václav Renč v dopise adresovaném biskupu Hlouchovi změnu nadšeně přivítal pro její „odvahu k prostotě“.

Důrazem na čistotu šla ve stejných stopách i poslední úprava, projektovaná architekty Jaromírem Kročákem a Markem Štěpánem. Barevně proměněný interiér při ní byl vybaven nejen novými lavicemi, ale zejména mramorovou podlahou a kruhovým oltářním stolem. Ing. arch. Štěpán záměr shrnul slovy: „Inspirovala nás geometrická struktura klenby této katedrály. Vnímáme ji jako pohled do dalek nebo hlubin abstraktního myšlení a dále za ně k jiným obzorům, k nebesům a naději.“

Biskupské sedes a průhled presbytářem po poslední úpravě interiéru, 2014

Průhled katedrálou po poslední úpravě interiéru, 2014

Kostnice pod kaplí Smrtných úzkostí Páně, pohled sondou, 2011

ARCHEOLOGICKÉ NÁLEZY

Výsledky terénního výzkumu, který provádělo ve třech etapách archeologické oddělení Jihočeského muzea v Českých Budějovicích (v letech 2001, 2005 a na přelomu roku 2011 a 2012), přispěly k poznání situace před výstavbou města i vzhledu jednotlivých stavebních fází kostela a areálu hřbitova. Zvláště významnými nálezy jsou hroby předcházející vzniku města, fragmenty nejstarší podlahy včetně bohatě zdobených dlaždic či zaměření základů dnes již neexistující, samostatně stojící věže severně od presbytáře. Na přilehlém hřbitově i v pohřebních prostorách uvnitř kostela bylo odhaleno téměř 360 pohřbů. Předměty z pohřebních výbav, včetně obsáhlého souboru devocionálií, mimo jiné naznačily způsoby a proměny pohřebního ritu od středověku až po moderní dobu. Při výzkumu byla využita celá řada přírodovědných metod – geofyzikální průzkum, nedestruktivní metody, antropologický a mikrobiologický výzkum či radiouhlíkové datování.

Antropologický průzkum nalezených ostatků, foto 2011

Fenik pocházející z Dolních Rakous nalezený pod nejstarší dlažbou kostela sv. Mikuláše, po 1306, JčM v Českých Budějovicích (nahore)

Nález nejstarší dlažby kostela, foto 2011 (vlevo)

Medailon, revers s vyobrazením Ježíše s křížem v oblacích, po stranách světci a modlíci se zástupy a avers s vyobrazením bitvy u Budína, 1686, JčM v Českých Budějovicích (vlevo dole)

Torzo ubourané klenby původní kostnice v blízkosti kaple Smrtných úzkostí Páně naznačuje umístění již neexistující kaple sv. Jakuba, foto 2005 (dole)

Pohřeb s rukama nataženými podél těla pravděpodobně předcházející stavbě kněžiště kostela, foto 2011

